

ЗИГМУНД ФРОЙД УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНА

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою університету

Протокол №10 від
«11» червня 2025 р.

«ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ»

СИЛАБУС

Освітній рівень: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

Спеціальність С4 «Психологія»

Освітньо-професійна програма "Психологія"

Статус дисципліни: вибіркова

Форма навчання: денна

<u>Форма навчання</u>	<u>Курс</u>	<u>Семестр</u>	<u>Лекції (год.)</u>	<u>Практичні (год.)</u>	<u>Самостійна робота студента (год.)</u>	<u>Разом (год.)</u>	<u>Залік (сем.)</u>
<u>Денна</u>	<u>4</u>	<u>7</u>	<u>20</u>	<u>16</u>	<u>54</u>	<u>90</u>	<u>7</u>

1. Загальна інформацію про викладача (лектора, асистента).

Микола Максимов

Доктор психологічних наук, професор кафедри психології ЗФУУ

Контактна інформація: e-mail: mykola.maksymov@usfu.edu.ua

2. Назва, код дисципліни і кількість кредитів

На вивчення навчальної дисципліни «Основи демографії» відводиться **90** годин **3** кредити ЄКТС.

3. Час і місце проведення навчальної дисципліни

Вивчення здійснюється протягом 7 семестру на 4-ому курсі навчання.

4. Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни

Для успішного засвоєння дисципліни «Основи демографії» студентам необхідно мати ґрунтовні знання з таких предметів:

Пререквізити:

- Історія України — досліджує основні етапи розвитку українського суспільства, державності та культури від давнини до сучасності.
- Соціологія — вивчає закономірності функціонування та розвитку суспільства, його структури та соціальні відносини.
- Соціальна психологія — аналізує психологічні механізми взаємодії особистості та групи, вплив соціального середовища на поведінку людини.

Після завершення дисципліни студенти зможуть застосовувати отримані знання у таких предметах та професійних сферах:

Постреквізити:

- Психологічний супровід військовослужбовців — вивчає теоретичні та практичні засади надання психологічної допомоги військовим під час служби, бойових дій та соціальної адаптації.
- Переддипломна практика — є завершальним етапом професійної підготовки, що інтегрує знання та навички у реальних умовах майбутньої роботи психолога.
- Психологія сім'ї та подружжя — досліджує закономірності формування, розвитку та функціонування сімейних і подружніх стосунків, їх психологічні особливості та проблеми.

5. Характеристика навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Основи демографії» спрямована на формування у студентів системного уявлення про закономірності відтворення населення, його чисельність, структуру та динаміку. Вона забезпечує знання про основні демографічні процеси — народжуваність, смертність, міграцію, тривалість життя — та їхній вплив на соціально-економічний розвиток суспільства.

У курсі розглядаються джерела та методи демографічних досліджень, особливості вікової, статевий, етнічної та соціально-професійної структури населення, а також сучасні тенденції демографічних переходів. Значна увага приділяється аналізу демографічної політики держави та її ролі у регулюванні соціальних процесів.

Дисципліна має міждисциплінарний характер, поєднуючи знання з психології, соціології, економіки та управління. Вона формує навички критичного мислення, статистичного аналізу та практичного застосування демографічних даних у професійній діяльності психолога, соціального працівника чи управлінця.

Курс «Основи демографії» є важливим елементом підготовки фахівців, які працюють із соціальними процесами та людськими ресурсами, забезпечуючи їх знаннями для ефективного аналізу та прийняття рішень.

6. Призначення навчальної дисципліни.

Дисципліна «Основи демографії» призначена для формування у студентів цілісного уявлення про закономірності відтворення населення, його структуру та динаміку, а також про взаємозв'язок демографічних процесів із соціально-економічними та культурними змінами.

Її мета полягає у забезпеченні майбутніх фахівців знаннями та практичними навичками аналізу демографічних показників, використання статистичних методів та інтерпретації даних для вирішення професійних завдань у сфері психології, соціології, управління та соціальної роботи.

Призначення курсу також полягає у підготовці студентів до критичного осмислення демографічних тенденцій, оцінки ефективності державної демографічної політики та застосування отриманих знань у практиці консультування, планування та управління людськими ресурсами.

Дисципліна є базовою складовою професійної підготовки, що забезпечує інтеграцію демографічних знань у міждисциплінарний контекст та сприяє розвитку компетентностей для роботи з соціальними процесами.

7. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Основи демографії» є формування у здобувачів вищої освіти системних знань про взаємодію людини і природи, закономірності функціонування екосистем, глобальні та локальні екологічні проблеми, а також розвиток екологічного мислення, відповідального ставлення до довкілля та навичок практичного застосування екологічних принципів у професійній діяльності.

8. Завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи демографії» є:

- Вивчення демографічних процесів — народжуваність, смертність, міграція, тривалість життя.
- Ознайомлення зі структурою населення — вікова, статевая, етнічна, соціально-професійна.

- Формування навичок аналізу — використання статистичних методів та показників для оцінки демографічних тенденцій.
- Вивчення взаємозв'язку демографії та соціальних процесів — вплив демографічних змін на економіку, політику, культуру та психологію.
- Розвиток критичного мислення — оцінка демографічних прогнозів, політик та програм.
- Практичне застосування знань — у сфері соціальної роботи, психологічного консультування, управління людськими ресурсами.

8.1. У результаті вивчення навчальної дисципліни «Основи демографії» здобувач вищої освіти повинен знати:

- Основні демографічні процеси — народжуваність, смертність, міграцію, тривалість життя.
- Джерела та методи досліджень — переписи населення, статистичні дані, вибіркові обстеження, математичні моделі.
- Структуру населення — вікову, статеву, етнічну, соціально-професійну.
- Демографічні переходи та тенденції — історичні етапи та сучасні глобальні зміни.
- Принципи демографічної політики — напрями державного регулювання народжуваності, міграції та охорони здоров'я.
- Взаємозв'язок демографії та соціальних процесів — вплив демографічних змін на економіку, політику, культуру та психологію.

Уміти:

- Застосовувати статистичні методи для аналізу демографічних показників.
- Інтерпретувати демографічні дані та робити висновки щодо тенденцій розвитку населення.
- Будувати демографічні моделі та прогнозувати зміни чисельності й структури населення.
- Оцінювати ефективність демографічної політики на основі статистичних показників та соціальних наслідків.
- Використовувати демографічні знання у психологічному консультуванні, соціальній роботі та управлінні людськими ресурсами.
- Формулювати аналітичні висновки та пропозиції для вирішення соціальних проблем.

9. Зміст навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Основи демографії» складається з двох змістовних модулів:

Змістовний модуль 1. Теоретичні основи демографії

Тема 1. Предмет і завдання демографії

Демографія як наука досліджує закономірності відтворення населення, його чисельність, структуру та динаміку. Вона формує базові поняття про народжуваність, смертність, міграцію та інші процеси, що визначають розвиток

суспільства. Завдання дисципліни полягає у виявленні факторів, які впливають на демографічні зміни, та у створенні теоретичної основи для практичного застосування знань у соціальній політиці й психології.

Тема 2. Джерела та методи демографічних досліджень

Основними джерелами демографічної інформації є переписи населення, статистичні дані, вибіркові обстеження та соціологічні дослідження. Методи аналізу включають математичні моделі, порівняльні підходи та прогнозування. Вивчення цих інструментів дозволяє студентам критично оцінювати демографічні тенденції та робити висновки щодо майбутнього розвитку суспільства.

Тема 3. Народжуваність та репродуктивна поведінка

Народжуваність є ключовим показником демографічного розвитку, що відображає соціальні, економічні та культурні умови життя. Репродуктивна поведінка населення залежить від рівня освіти, економічної стабільності, традицій та державної політики. Аналіз цих процесів допомагає зрозуміти причини демографічних криз і виробити ефективні заходи підтримки сімей.

Тема 4. Смертність і тривалість життя

Смертність є важливим показником стану суспільного здоров'я та рівня розвитку медицини. Вивчення причин смертності дозволяє визначати пріоритети соціальної політики та охорони здоров'я. Тривалість життя відображає якість життя населення та рівень соціально-економічного розвитку країни.

Тема 5. Міграційні процеси

Міграція впливає на чисельність і структуру населення, змінює соціально-економічні умови та культурний ландшафт суспільства. Вона може бути внутрішньою та зовнішньою, добровільною чи вимушеною. Аналіз міграційних процесів допомагає зрозуміти причини мобільності населення та наслідки для державної політики.

Змістовний модуль 2. Структура та динаміка населення

Тема 6. Вікова та статева структура населення

Вікова та статева структура визначає демографічний потенціал суспільства, його економічні та соціальні можливості. Демографічні піраміди відображають співвідношення поколінь та тенденції старіння населення. Вивчення цих аспектів дозволяє прогнозувати потреби у сфері освіти, медицини та соціального забезпечення.

Тема 7. Етнічна та соціально-професійна структура

Етнічна структура населення формує культурне розмаїття та соціальну динаміку суспільства. Соціально-професійна структура відображає розподіл населення за видами діяльності та рівнем кваліфікації. Їх аналіз допомагає

зрозуміти особливості розвитку багатонаціональних суспільств та соціальної стратифікації.

Тема 8. Демографічні переходи та тенденції

Демографічний перехід описує історичні зміни від високої народжуваності та смертності до сучасних показників стабільності. Він відображає розвиток медицини, освіти та соціальних інститутів. Вивчення сучасних тенденцій дозволяє прогнозувати глобальні демографічні зміни та їхній вплив на суспільство.

Тема 9. Демографічна політика

Демографічна політика спрямована на регулювання процесів народжуваності, смертності та міграції. Вона включає державні програми підтримки сімей, охорони здоров'я та соціальної адаптації мігрантів. Ефективність політики визначається її здатністю забезпечити стабільний розвиток населення та соціальну гармонію.

Тема 10. Демографія і соціальні процеси

Демографічні зміни безпосередньо впливають на економіку, політику, культуру та психологію суспільства. Вони визначають потреби у робочій силі, соціальних послугах та культурних трансформаціях. Усвідомлення цих взаємозв'язків допомагає інтегрувати демографічні знання у практику соціальної роботи та психологічного консультування.

10. Структура залікового кредиту з дисципліни

Назви змістовних модулів і тем для вивчення	Кількість годин			
	денна форма			
	у тому числі			
	усього	лекц	практ	с.р
Змістовний модуль 1. Теоретичні основи демографії				
Тема 1. Предмет і завдання демографії — визначення демографії як науки, її місце в системі суспільних знань.	10	2	2	6
Тема 2. Джерела та методи демографічних досліджень — статистика, переписи, вибіркові обстеження, аналітичні моделі.	9	2	1	6
Тема 3. Народжуваність та репродуктивна поведінка — чинники, показники та тенденції.	9	2	1	6
Тема 4. Смертність і тривалість життя — закономірності, соціально-економічні та медичні аспекти.	10	2	2	6
Тема 5. Міграційні процеси — види міграції, причини та наслідки для суспільства.	9	2	2	5
Змістовний модуль 2. Структура та динаміка населення				
Тема 6. Вікова та статева структура населення — демографічні піраміди, співвідношення статей, старіння населення.	9	2	2	5
Тема 7. Етнічна та соціально-професійна структура — особливості багатонаціональних суспільств, соціальна стратифікація.	8	2	1	5

Тема 8. Демографічні переходи та тенденції — історичні етапи розвитку населення, сучасні глобальні зміни.	8	2	1	5
Тема 9. Демографічна політика — державні програми регулювання народжуваності, міграції та охорони здоров'я.	9	2	2	5
Тема 10. Демографія і соціальні процеси — вплив демографічних змін на економіку, політику, культуру та психологію.	9	2	2	5
Усього	90	20	16	54

11. Тематика самостійних занять з дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Самостійне заняття 1. Демографія як наука та її завдання – Опрацювати базові поняття демографії. – Скласти схему основних завдань дисципліни. – Порівняти демографію з соціологією та економікою. – Підготувати короткий реферат про роль демографії у суспільстві.	6
2	Самостійне заняття 2. Джерела та методи демографічних досліджень – Вивчити основні джерела демографічних даних. – Описати методи збору та аналізу інформації. – Порівняти переписи населення різних років. – Скласти таблицю переваг та недоліків методів дослідження.	6
3	Самостійне заняття 3. Народжуваність та репродуктивна поведінка – Зібрати статистику народжуваності за останні 10 років. – Охарактеризувати соціальні та економічні чинники народжуваності. – Порівняти репродуктивну поведінку у різних країнах. – Підготувати пропозиції щодо підтримки сімей державою.	6
4	Самостійне заняття 4. Смертність і тривалість життя – Зібрати дані про смертність у країні. – Визначити основні причини смертності. – Порівняти тривалість життя у різних регіонах. – Скласти пропозиції щодо зниження рівня смертності.	6
5	Самостійне заняття 5. Міграційні процеси – Вивчити види міграції та їх особливості. – Зібрати статистику внутрішньої та зовнішньої міграції. – Охарактеризувати основні причини міграційних процесів. – Підготувати аналіз соціальних та економічних наслідків міграції.	5
6	Самостійне заняття 6. Вікова та статева структура населення – Побудувати демографічну піраміду за даними перепису. – Охарактеризувати процес старіння населення. – Визначити співвідношення статей у суспільстві. – Проаналізувати вплив вікової структури на економіку.	5

7	Самостійне заняття 7. Етнічна та соціально-професійна структура населення – Зібрати дані про етнічні групи у країні. – Охарактеризувати соціально-професійну структуру населення. – Визначити роль культурного розмаїття у суспільстві. – Підготувати аналіз соціальної стратифікації.	5
8	Самостійне заняття 8. Демографічні переходи та сучасні тенденції – Вивчити поняття демографічного переходу. – Описати основні етапи переходу. – Зібрати дані про сучасні демографічні тенденції. – Проаналізувати вплив тенденцій на соціальні процеси.	5
9	Самостійне заняття 9. Демографічна політика – Вивчити цілі та завдання демографічної політики. – Охарактеризувати основні заходи державної політики. – Порівняти програми різних країн. – Підготувати оцінку ефективності демографічної політики.	5
10	Самостійне заняття 10. Демографія і соціальні процеси – Охарактеризувати вплив демографії на економіку. – Визначити роль демографії у політичних процесах. – Описати культурні зміни, пов'язані з демографією. – Підготувати аналіз зв'язку демографії з психологією та соціальною роботою.	5
Всього		54

12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні:

1. Батиченко С.П., Мельник Л.В. Сучасні особливості демографічної ситуації в Україні. Географія та туризм, 2021.
2. Григор'єва С.В. Основи демографії. НТУ «ХП», силабус та навчальні матеріали.
3. Демографічний щорічник «Населення України». Держстат, 2023.
4. Демографія: силабус бакалаврату. КНУ ім. Т. Шевченка.
5. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Монографії та збірники.
6. Методологічні положення державного статистичного спостереження. Держстат України.
7. Природний рух населення України. Статистичний збірник, Держстат, 2023.
8. Провотар Н.І., Сторожик Д.М. Просторові та часові аспекти демографічних процесів. КНУ ім. Т. Шевченка, 2024.
9. Стеценко С.Г. Демографічна статистика. Київ: Вища школа, 2005.
10. Таблиці народжуваності та смертності. Держстат, 2023.

Додаткові:

1. Демографічна політика України. Наукові статті у журналах соціології.
2. Демографічні прогнози України. Аналітичні огляди Інституту демографії.
3. Економічні аспекти демографії. Публікації у журналах економіки.
4. Інститут регіональних досліджень НАН України. Аналітичні записки про міграцію.
5. Каталог національних стандартів ДСТУ. ДП «УкрНДНЦ».
6. Міграційні процеси в Україні. Аналітичні огляди.
7. Міжнародні порівняння демографічних процесів. Оглядові матеріали.
8. Соціально-демографічний профіль вимушеної міграції. Львів, 2024.
9. Соціально-психологічні аспекти демографії. Наукові статті.
10. Соціологія населення. Навчальні матеріали КНУ.

Інформаційні ресурси:

1. Державна служба статистики України – Демографія: <https://ukrstat.gov.ua>
2. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України: <https://idss.org.ua>
3. UN Data – Demography: <https://data.un.org>
4. World Bank – Population Data: <https://data.worldbank.org>

13. Контроль і оцінка результатів навчання

13.1. Види контролю (поточний, підсумковий), проміжна атестація

Методи контролю: поточний, підсумковий.

При оцінюванні знань здобувача освіти приділяється перевага стандартизованим методам контролю: тестування (комп'ютерне), письмові роботи, контроль практичних навичок.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми. Він містить: опитування, співбесіду, відповіді на питання, комп'ютерне тестування, виступ з доповіддю, захист рефератів.

Підсумковий контроль здійснюється наприкінці вивчення дисципліни у вигляді диференційованого заліку.

13.2. Форми контролю

Оцінка за розділ визначається як сума оцінок поточної навчальної діяльності (у балах) та оцінки підсумкового контролю (у балах), яка виставляється при оцінюванні теоретичних знань та практичних навичок відповідно до переліків, визначених програмою дисципліни.

Максимальна кількість балів, що присвоюється здобувачу освіти при засвоєнні кожного розділу (залікового кредиту) – 100, в тому числі за поточну навчальну діяльність – 60 балів (60%), за результатами підсумкового контролю – 40 балів (40%).

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей з кожної теми та під час індивідуальної роботи викладача зі здобувачами освіти. При оцінюванні навчальної діяльності

здобувача освіти необхідно надавати перевагу стандартизованим методам контролю: тестуванню, структурованим письмовим роботам, структурованому за процедурою контролю практичних навичок в умовах, що наближені до реальних.

ОЦІНКУ “**ВІДМІННО**” отримує здобувач освіти, який твердо знає програмовий матеріал, глибоко його засвоїв, вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає, у відповіді якого тісно пов'язується теорія з практикою. При цьому здобувач освіти не вагається з відповіддю при видозміні завдання, вільно справляється з задачами та питаннями другого та третього рівня оцінки знань, виявляє знайомство з монографічною літературою, вірно обґрунтовує прийняте рішення, різносторонніми навиками та прийомами виконання практичних робіт. Практичні навички виконує без помилок, вміє в професійній діяльності ефективно використовувати набуті знання.

ОЦІНКУ “**ДОБРЕ**” отримує здобувач освіти, який знає програмовий матеріал грамотно і змістовно його викладає, який не допускає значних неточностей у відповіді на запитання, правильно використовує теоретичні положення при вирішенні практичних запитань і задач, володіє необхідними навиками і технікою їх виконання.

ОЦІНКУ “**ЗАДОВІЛЬНО**” отримує здобувач освіти, який знає основний матеріал, але не засвоїв його деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушує послідовність у викладанні програмового матеріалу і відчуває труднощі при виконанні практичних навичок або виконує їх з істотними помилками, з помилками вирішує ситуаційні задачі третього рівня контролю знань.

ОЦІНКУ “**НЕЗАДОВІЛЬНО**” отримує здобувач освіти, який не знає значної частини програмового матеріалу, допускає значні помилки у його викладанні, невпевнено, з великими труднощами виконує практичні навички.

Бали за поточну успішність прив'язуються до середньої арифметичної оцінки за традиційною чотирибальною системою незалежно від кількості занять. Конвертація проводиться перед підсумковим контролем.

Підсумковий контроль здійснюється по завершенню вивчення всіх тем на останньому контрольному занятті. До підсумкового контролю допускають здобувачів освіти, які виконали всі види робіт, що передбачені навчальною програмою, та при вивченні розділу набрали кількість балів, не меншу за мінімальну. Конкретні форми підсумкового контролю визначаються у робочій навчальній програмі

Підсумковий контроль вважається зарахованим, якщо здобувач освіти набрав не менше 20 балів.

Оцінювання дисципліни:

Оцінка з дисципліни виставляється лише здобувачам освіти, яким зараховані усі розділи з дисципліни. Оцінка з дисципліни виставляється як середня з оцінок за розділи, на які структурована навчальна дисципліна. Оцінка з дисципліни F ("2") виставляється здобувачам освіти, яким не зараховано хоча б один розділ з дисципліни після завершення її вивчення. Оцінка Fx ("2")

виставляється здобувачам освіти, які набрали мінімальну кількість балів за поточну навчальну діяльність, але не склали підсумковий контроль. Вони мають право на повторне складання підсумкового контролю не більше двох разів за графіком, затвердженим деканатом.

Здобувачі освіти які одержали оцінку F по завершенні вивчення дисципліни (не виконали навчальну програму хоча б з одного розділу або не набрали за поточну навчальну діяльність з розділу мінімальну кількість балів), **мають пройти повторне навчання з відповідного розділу.** Рішення приймається керівництвом ЗВО відповідно до нормативних документів, затвердженим в установленому порядку.

14. Політика навчальної дисципліни

Здобувач освіти зобов'язаний дотримуватися обов'язків, передбачених статтею 63 Закону України «Про вищу освіту», а також:

- своєчасно та в повному обсязі відвідувати заняття, передбачені навчальним планом та графіком навчального процесу;
- своєчасно та належним чином виконувати всі види завдань, передбаченими навчальними планами та програмами;
- у встановленому державними стандартами обсязі володіти теоретичними знаннями, практичними навичками, сучасними методами досліджень, проходити контрольні заходи, передбачені навчальними планами та програмами;
- своєчасно складати (перескладати) залік, виконувати контрольні роботи, відпрацьовувати заняття в терміни та за графіком, встановленими кафедрою психології;
- своєчасно інформувати викладача щодо неможливості з поважних причин відвідувати заняття;
- постійно прагнути до підвищення загальної культури, морального вдосконалення, проявляти належну повагу до керівних, науково-педагогічних, навчально-допоміжних працівників;
- дбайливо ставитись до майна, яке йому надано в користування, дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку;
- виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями.
- у повному обсязі відшкодувати збитки, нанесені невиконанням чи неналежним виконанням умов з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки.

Здобувач освіти зобов'язаний дотримуватися положень етичного кодексу ЗФУУ.

Здобувач освіти має права, передбачені статтею 62 Закону України «Про вищу освіту».

Усі форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів зазначені в положенні університету про оцінювання результатів вивчення навчальної дисципліни.